

CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

TUSSENLANEN 39 / 41 TE BERGAMBACHT

Bureau *Helsdingen* MONUMENTEN
BOERDERIJEN
BOUWHISTORIE

Cultuurhistorische verkenning

Tussenlanen 39 - 41 te Bergambacht

Colofon

Opdrachtgever:

Verstoep Bouwkundigen
Vrouwenmantel 3
2871 NJ Schoonhoven

Uitgevoerd door:

Bureau Helsdingen te Vianen
Helsdingse Voorweg 2
4133 ND Vianen
advies@bureauhelsdingen.nl
www.bureauhelsdingen.nl
tel. 0347-370651

Dhr. drs. R. den Hartog de Wilde
Dhr. H. den Hertog

Bureau Helsdingen is een onderzoeks- en adviesbureau op het gebied van Monumenten en Bouwhistorie, gespecialiseerd in boerderijen.

Status: concept
Datum: 28-12-2020

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	4
2	Projectgegevens	6
3	Omgevingsgeschiedenis	8
3.1	Cultuurhistorisch kader	9
4	Typologie	10
5	De bouwgeschiedenis	11
6	Beschrijving	13
6.1	Exterieur	13
6.2	Constructie	18
6.3	Interieur begane grond	19
6.4	Achterhuis	20
6.5	Interieur verdieping	21
6.6	De kelder	21
6.7	Het erf	22
6.8	Bijgebouwen	22
6.9	Omgeving	27
7	Waardestelling	28
7.1	Waardestelling boerderij	28
	Bronnen	30

1 INLEIDING

Aanleiding

De aanleiding van dit rapport is de wens van de familie Hakkesteegt, de eigenaars en bewoners van de boerderij, om enkele bijgebouwen te saneren en hiervoor in de plaats een woning te bouwen. Zij willen graag gebruik maken van de ruimte voor ruimte regeling. Omdat het gehele erf in het bestemmingsplan de aanduiding 'karakteristiek' heeft, is aanvullend onderzoek naar de cultuurhistorische waarde van met name de bijgebouwen nodig.

Beschrijving

Het complex betreft twee percelen. Op het oostelijke perceel, perceel 4139, zijn het hoofdgebouw en kleinere bijgebouwen gelegen. Op perceel 4138 staan de grotere bijgebouwen. Tussen de percelen ligt een sloot.

Bescherming

Tussenlanen 39 – 41 is geen monument maar is planologisch beschermd. In het bestemmingsplan Buitengebied Gemeente Bergambacht uit 2011 heeft het grootste gedeelte van het erf de enkelbestemming 'agrarisch met waarden', de dubbelbestemming 'archeologie 2' en de bouwaanduiding 'karakteristiek'. De voor cultuurhistorie relevante bestemmingsomschrijvingen zijn als volgt:

3.1.1 De voor Agrarisch met waarden aangewezen gronden zijn bestemd voor: (...)

c.het behoud van de landschappelijke en cultuurhistorische waarde bestaande uit de openheid, het verkavelingspatroon c.q. slotenpatroon en graslandvegetaties;

25.1 De voor Waarde - Archeologie 2 aangewezen gronden zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemmingen, mede bestemd voor de bescherming en veiligstelling van archeologische waarden.

Een definitie van de bouwaanduiding 'karakteristiek' is niet gegeven in het bestemmingsplan. Wel gedefinieerd zijn 'cultuurhistorische waarde' ("belang in geschiedkundig opzicht; onder andere met betrekking tot het ontstaan van het gebied, zoals onder meer tot uitdrukking komende in het occupatiepatroon en de bebouwing") en 'cultuurhistorisch waardevolle bebouwing' ("bebouwing met cultuurhistorische waarde waarbij naast het hoofdgebouw tevens de aangebouwde voormalige bedrijfs gedeeltes die, gelet op de oorspronkelijke functie en bouw wijze, een wezenlijk onderdeel uitmaken van de oorspronkelijke (bedrijfs)bebouwing; hieronder vallen niet latere aan- of uitbouwen zonder cultuurhistorische waarde")¹.

Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. Na de projectgegevens wordt in hoofdstuk drie de historie van de omgeving van de boerderij besproken. Deze is vaak bepalend voor de wordingsgeschiedenis en het uiterlijk van het pand. In het vierde hoofdstuk volgt de typologie van de boerderij. De bouwgeschiedenis wordt in het vijfde hoofdstuk beschreven. In het zesde hoofdstuk worden het exterieur en het interieur van de boerderij beschreven en met foto's ondersteund. De gebruikte materialen van het pand, de unieke kenmerken en de zichtbare bouwsporen worden per onderdeel genoemd en waar mogelijk gedateerd. In hoofdstuk zeven volgt ten slotte de waardestelling waarin de verschillende onderdelen van het pand worden gewaardeerd. Het rapport sluit af met een conclusie.

¹ Ruimtelijkeplannen.nl, geraadpleegd 18-12-20.

Uitvoering

Bureau Helsdingen is een adviesbureau voor monumenten en bouwhistorie, gespecialiseerd in landelijke bouwkunst en het landelijk gebied. Zij voert dit onderzoek uit in de vorm van een bouwhistorische verkenning. Dit is de gebruikelijke vorm van bouwhistorisch onderzoek naar een object, waarbij geen destructief onderzoek wordt gedaan. De opbouw en de reikwijdte van bouwhistorische rapporten zijn beschreven in de brochure 'Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek'.²

² *Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek*, gezamenlijke uitgave van o.a. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Stichting Bouwhistorie en de Rijksgebouwendienst (Den Haag, 2009). Te raadplegen via: <http://cultureelerfgoed.nl/publicaties/richtlijnen-bouwhistorisch-onderzoek>.

2 PROJECTGEGEVENS

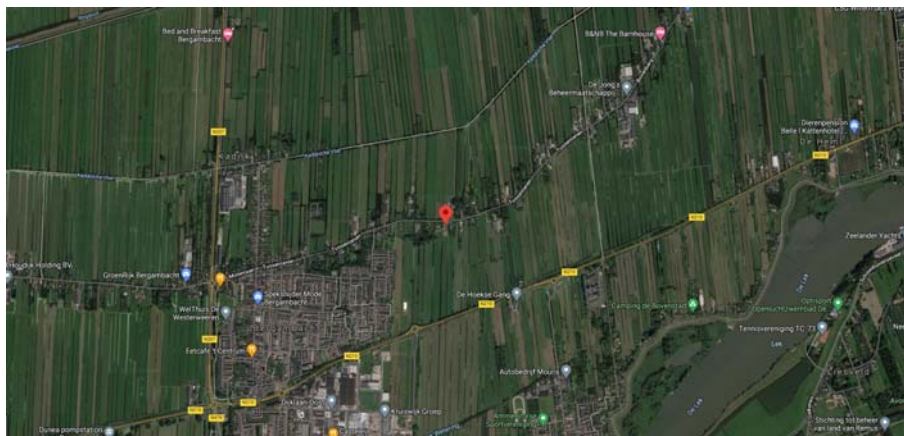
Opdrachtgever : Verstoep Bouwkundigen
Vrouwenmantel 3
2871 NJ Schoonhoven

Eigenaar : Familie Hakkesteegt
Tussenlanen 39 - 41
2861 CC Bergambacht

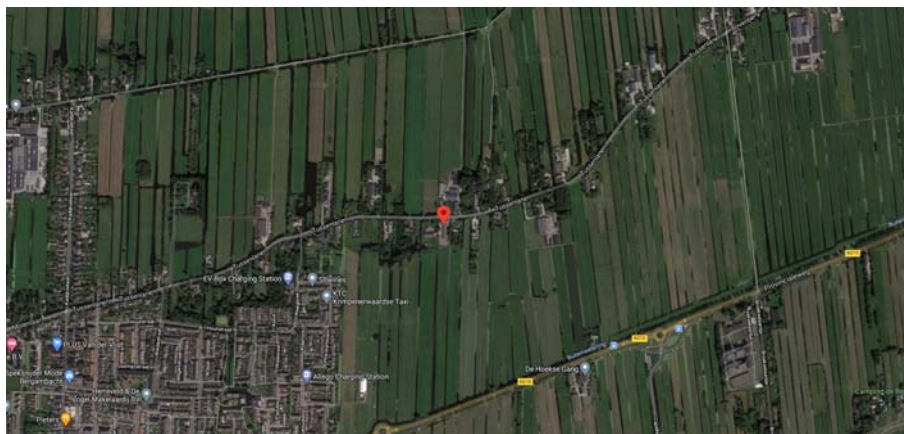
Objectgegevens

Adres : Tussenlanen 39 - 41
2861 CC Bergambacht
Gemeente : Krimpenerwaard
Kadastraal adres : Bergambacht B 4318 & 4319
Ligging : Buiten de bebouwde kom
Status : Karakteristiek
Oorspronkelijke bestemming : Agrarisch
Huidige bestemming : Agrarisch met waarden
Bouwjaar : 19^e eeuw
Bouwstijl : Traditioneel ambachtelijk

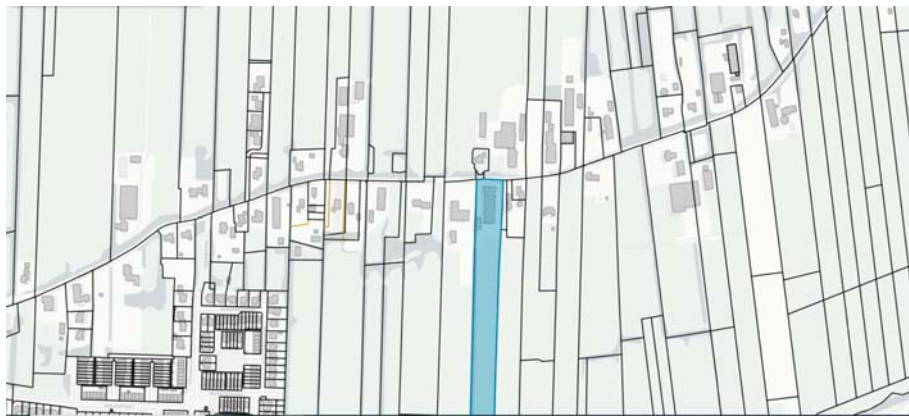
Actuele kaartgegevens/ situering

1 De ligging van de boerderij, ten noordoosten van Bergambacht.

2 Detail van de bovenstaande afbeelding.

- 3 De kadastrale ligging van het perceel van het hoofdgebouw (4319). Perceel 4318 ligt links hiervan. Beide percelen lopen door tot aan de Provincialeweg.

3 OMGEVINGSGESCHIEDENIS

Voordat we het pand zelf bespreken, wordt in dit hoofdstuk eerst gekeken naar de context waarin het is gebouwd. De geschiedenis van de omgeving maakt duidelijk wat de aanleiding is geweest voor de eigenlijke bouw van een pand. Dit levert verklaringen op voor de functie, situering en uiterlijke kenmerken. De omgevingsgeschiedenis leidt tot inzicht in de historische waarde van het pand.

Ontginning van de Krimpenerwaard

Duizend jaar geleden was het Groene Hart een moerassig veengebied. Aan het einde van de elfde eeuw schonken de bisschop van Utrecht en de graaf van Holland aan enkele van hun leenheren het recht om het ondoordringbare terrein te ontginnen. De redenen hiervoor waren zowel politiek als economisch. Met een groter gebied konden de rivaliserende machthebbers tegenwicht bieden aan de macht en expansiedrift van de ander. Nieuw land zou tevens inkomsten genereren en de voedselproductie verhogen. Ook de Krimpenerwaard is op deze manier gecultiveerd, en wel hoofdzakelijk in opdracht van de graaf van Holland.

4 De omgeving van Tussenlanen 39 – 41 op de Topografisch Militaire Kaart uit 1850. De grootste verandering in het landschap sindsdien is de groei van het dorp Bergambacht.

Bron: topotijdreis.nl

De ontginning verliep grofweg in drie overlappende fasen. In de eerste fase (ca. 1000 - 1300) werd ontgonnen vanaf de bestaande rivieren de Lek, de IJssel en de Vlist. Omdat het werk nog niet strak gereguleerd was, ontstonden percelen met 'vrije opstrek'. Dit houdt in dat de achtergrens willekeurig bepaald kon worden. Er waren nog geen gestandaardiseerde afmetingen van de kavel gesteld waar men zich aan moest houden. De ontginningen vanaf de Lek lopen veelal door tot de Bovenbergseweg. Waarschijnlijk zijn tegelijkertijd ook de dijken langs de rivieren aangelegd.

De tweede fase (ca. 1200 - 1500) betrof de ontginning vanaf de rivier de Vlist en het middengebied van de waard. Parallel aan de rivieren werden weteringen gegraven van oost naar west, met haaks daarop de afwateringssloten. Om wildgroei van landerijen te voorkomen stelde de graaf contracten op. Hierin werden de afmetingen van de kavels vastgelegd wat heeft geleid tot de geordende inrichting van het huidige landschap. De kavels moesten circa 1250 meter diep worden. Dergelijke contracten werden 'cope' genoemd, wat in vele plaatsnamen in de omgeving terugkomt, zoals Benschop, Hoenkoop, Teckop, Gerverscop.

De restgebieden werden in de derde fase (na 1500) ontgonnen. Hierbij zijn ontginningsassen aan elkaar gegroeid. Deze gebieden hebben onregelmatige grenzen en een slagenverkaveling.

De bisschop en de graaf stuurden de ontginning steeds strakker aan waardoor grote vooruitgang werd geboekt. Elk jaar werd gemiddeld 2.000 hectare grond gewonnen en tegen het begin van de veertiende eeuw was de klus grotendeels geklaard.³

Vestigingsplaatsen

De eerste pioniers waren horigen die het moeras ontgonnen in ruil voor hun vrijheid. Zij vestigden zich vooral langs de rivieroever. Tijdens de eerste ontginningsfase werden ook enkele geïsoleerde locaties in de polder in gebruik genomen. Door de constante dreiging van wateroverlast werden woonheuvels opgeworpen en daarop werden de eerste boerderijen gebouwd. Toen meer landinwaarts werd gewerkt, ontstonden lintbebouwingen langs de weteringen. In tegenstelling tot de linten langs de rivier werden deze vaak aan twee kanten bebouwd.

De werklui bouwden in eerste instantie eenvoudige hutten aan de kop van elk kavel. Dit waren constructies van teen die met klei of koemest besmeerd werden om ze winddicht te maken. Later werden de hutten vervangen door houten huisjes.⁴ Vanaf de 16^e eeuw werden de boerderijen van steen gebouwd.

Tussenlanen

In 1661 werd tussen het dorp Bergambacht en het buurschap Bovenberg de herenboerderij *Tussenlanen* gebouwd. De boerderij is gebouwd in een periode dat de hennepcultuur, ten behoeve van de scheepsbouw, floreerde. In Bergambacht en de rest van de Krimpenerwaard was dit een belangrijke inkomstenbron.

De buurschap Tussenlanen is vernoemd naar deze boerderij.⁵

3.1 Cultuurhistorisch kader

Archeologie

De boerderij is gelegen ten noordoosten van Bergambacht. Het pand is gelegen op de formaties van Nieuwkoop en Echteld en het zuiden van het plangebied heeft tussen 3 meter en dieper dan 5 meter onder het maaiveld een hoge archeologische verwachtingswaarde. Hier ligt een archeologisch waardevolle zone.

Landschappelijk

De boerderij is gelegen aan Tussenlanen, een gave poldergrens (binnen de polder Bergambacht) van hoge waarde. De polder is gelegen binnen de polder Bergambacht, een veenontginning, binnen een zone met veenputten van hoge waarde.

Nederzetting / monumentaal

Tussenlanen is een polderlint van voor 1850 van hoge waarde. In het zuiden van het plangebied heeft de relatie tussen de nederzetting en het landschap een hoge waarde. Ook is Tussenlanen onderdeel van de Erfgoedlijn Oude Hollandse Waterlinie.

³ C.L. van Groningen, *De Krimpenerwaard* (Zwolle 1995) p.24, R. Blijdenstijn, *Tastbare Tijd, Cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht* (Utrecht 2005) p.230

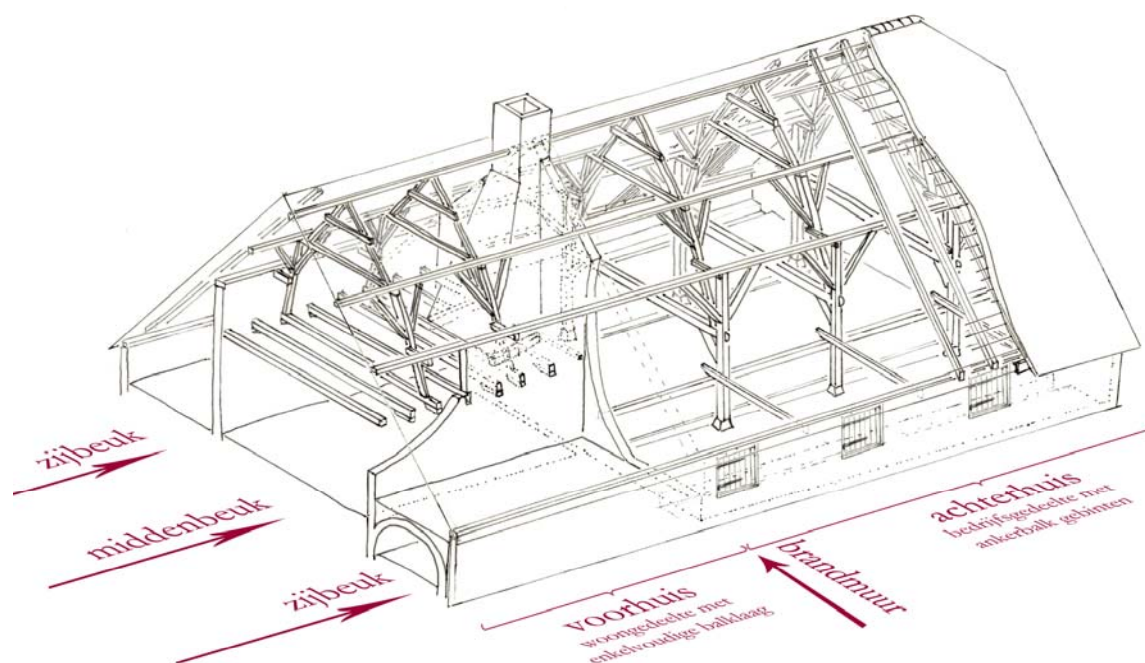
⁴ D.A. Anker, *Stolwijk in de Twintigste Eeuw*, p.1 via <http://www.oudstolwijk.nl>, C.L. van Groningen, *De Krimpenerwaard* (Zwolle 1995) p.24

⁵ <https://www.plaatsengids.nl/tussenlanen>, geraadpleegd op 18-12-2020.

4 TYPOLOGIE

Tussenlanen 41 is een T-huisboerderij, een bedrijfstype voortvloeiend uit de hallehuisgroep. Deze hallehuisgroep kenmerkt zich door een rechthoekige plattegrond, waarop zowel het woonhuis als het werkdeel zijn gevestigd; het voorhuis herbergt het woongedeelte en het achterhuis het werkdeel. De scheiding wordt gevormd door de brandmuur. Dit boerderijtype heeft een driebeukige indeling bestaande uit twee smalle zijbeuken en een brede middenbeuk.

De T-huisboerderij is een variant op de hallehuisboerderij en is opgebouwd op een T-vormige plattegrond. Het werkgedeelte bevindt zich onder het lange nokdeel dat de poot van de T vormt, het voorhuis is geplaatst onder het korte nokdeel, haaks op de nok van de werkruimte. De hallehuisboerderij kent een praktische oorsprong; mensen en vee leefden onder één dak. Door 's winters het vee te stallen in de bedrijfsruimte konden de vertrekken in het woongedeelte verwarmd worden door de lichaamstemperatuur van het bijeengebrachte vee in de stal. De relatief brede opzet van het voorhuis van de T-huisboerderij kwam mogelijk voort als uiting van welvaart en status maar kan ook gewoon gericht zijn geweest op de uitbreiding van het wooncomfort (hogere gevels en grotere vensters). Echter zal dit per bedrijf een verschillende oorzaak hebben gehad.

Afbeelding 7: Schematische weergave van een traditionele hallehuisboerderij bestaande uit drie beuken en een voor- en achterhuis van elkaar gescheiden door een brandmuur. Tekening: Bureau Helsdingen.

5 DE BOUWGESCHIEDENIS

Voorhuis

Het voorhuis heeft de nodige verbouwingen en veranderingen gezien. Van het exterieur van het voorhuis is alleen de voorgevel nog oorspronkelijk uit de bouwtijd. De rechter zijgevel is tijdens de Tweede Wereldoorlog vervangen. Bij het plaatsen van de nieuwe gevel is ook de vorm van de hoofdmassa aangepast (de rechter achtergevel van het voorhuis staat niet langer haaks op de gevel van het middenhuis maar loopt van buiten naar binnen geleidelijk af van voor- naar middenhuis).

De linker zijgevel is in 1973 vervangen. Achter deze gevel is in de verdiepingslaag een slaapvertrek ingericht. Tijdens dezelfde verbouwing is onder andere het gewelfde plafond van de kelder vervangen door een vlak plafond.

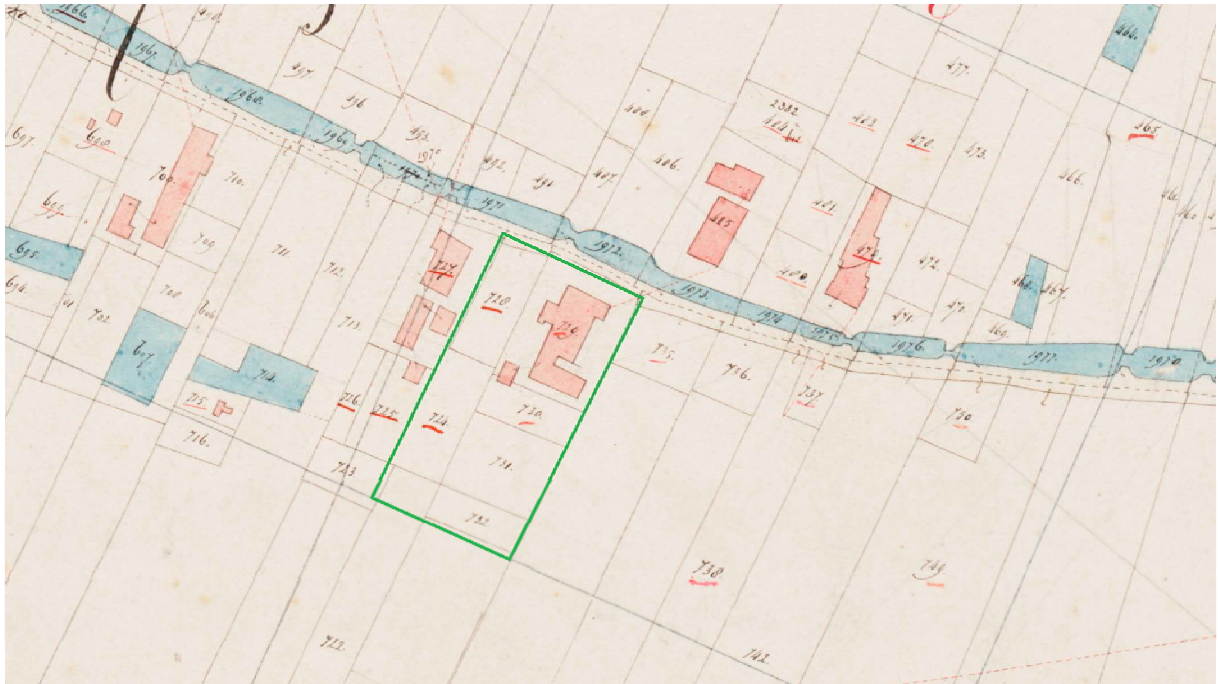
Middenhuis

Het middenhuis heeft eveneens de nodige wijzigingen gezien. Zo is via verschillende ingrepen het woongedeelte van de vertrekken in het voorhuis verplaatst naar het achterste deel van het voorhuis en het voorste deel van het middenhuis, aan weerszijden van de brandmuur. De linker gevel van het middenhuis is inmiddels van kunststofplaatwerk voorzien en heeft een aantal openingen, waaronder een deuropening die naar alle waarschijnlijk niet teruggaat tot de bouwtijd.

De rechter zijgevel gaat ogenschijnlijk terug tot de bouwtijd al heeft deze ook een aantal wijzigingen gezien. De raampartij gaat terug tot een verbouwing in de jaren '90 en ook de deuropening is waarschijnlijk na de bouwtijd aangebracht.

Achterhuis

Het achterhuis is in zijn geheel vervangen. In de breedte sluit het achterhuis aan bij het oorspronkelijke profiel, doch de nok is ogenschijnlijk verlaagd en de hoofdmassa verlengd. Afgaand op oud kaart- en fotografisch materiaal is de hoofdvorm van de boerderij aangepast. De boerderij had oorspronkelijk een L-vormige indeling, met de voet van de L aan het achterhuis bevestigd.

Afbeelding 8: Tussenlanen 39 – 41 en omgeving op de Kadastrale Minuut van 1832. De boerderij was in eigendom van Willem den Hoed, bouwman te Bergambacht. Perceel 730 was tuin, 731 was bos. De landen ten westen van de boerderij waren eigendom van Neeltje de Boer, landbouwster te Bergambacht. Perceel 728 was boomgaard, 724 tuin. Bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl

Afbeelding 9: Tussenlanen 39 – 41 in 1978, foto van G.J. Dukker. Opvallend is de grote dwarse schuur tegen de linkerzijgevel. De schuur was gemaakt van zwart potdekselwerk. Schuren van dit type kwamen voorheen vaker voor in de Krimpenerwaard maar zijn inmiddels erg zeldzaam. Bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl

6 BESCHRIJVING

6.1 Exterieur

De kap

De kap bestaat uit een samengesteld rietgedekt zadeldak met gewolfd eind aan de voorzijde en twee daarop aansluitende dwarskappen. De nokken zijn bedekt met nokvorsten. In de nok tegen de brandmuur aan is een schoorsteen geplaatst met meerdere rookkanalen. Aan het uiteinde van de nok in het rechterdeel van het voorhuis is ook een schoorsteen gevestigd met een enkel rookkanaal. De kap van de aanpandige stal is bedekt met gelaagde golfplaten.

10 De kappen en nokoriëntaties van de verschillende objecten.
Bron: familie Hakkesteegt.

De gevels

Voorgevel

De voorgevel is opgetrokken uit kleine IJsselstenen in kruisverband gemetseld en heeft een grijs gepleisterde plint. In de voorgevel zijn in de bouwlaag een zestal vensteropeningen aangebracht. Het betreft zesruits vensters met bovenlichten, in witte kozijnen met groene vensterluiken en grijze lekdorpels. Alle vensters zijn aan bovenzijde voorzien van anderhalfsteense rollagen. De voorgevel bestaat uit drie delen; twee zijdelen en een middendeel. Achter het linker muurveld bevindt zich de kelder en opkamer, dit is van buitenaf te zien door de hoger geplaatste vensteropeningen in vergelijking tot de andere vensters.

In het middelste muurveld bevinden zich twee vensters gescheiden door de deuropening. De deur is geplaatst in een wit deurkozijn met bovenlicht. Twee traptreden leiden naar de deuropening. De deur is aan bovenzijde voorzien van anderhalfsteense rollaag. In totaal houden twintig muurankers de gevel op de plaats.

Het middelste muurveld heeft in de verdiepingslaag een negenruits schuifvenster met bovenlicht in wit kozijn met grijze lekdorpel en anderhalfsteense rollaag onder de gewolfde kap. Dit venster heeft geen vensterluiken.

De bovenzijde van het middendeel is afgesloten door een knellat onder het riet, de schuine gevel beëindigingen zijn voorzien van vlechtingen.

11 Overzichtsfoto voorgevel Tussenlanen 41.

De rechter zijgevel

De rechter zijgevel is opgetrokken uit IJsselstenen in kruisverband gemetseld. In de plint, ter hoogte van het maaiveld, is een waterkerende rollaag ingemetseld. In de bouwlaag is een tweeruits venster geplaatst met enkelruits bovenlicht, in een wit kozijn met groen vensterluik en bruine lekdoorpelstenen. Aan de bovenzijde is de vensteropening afgesloten door een anderhalfsteense rollaag. Het rechter muurveld in de bouwlaag is blind.

In de verdieplingslaag zijn twee vensteropening aangebracht met daarin vierruits draaivensters in witte kozijnen, aan de onderzijde voorzien van bruine leksteendorpels en aan bovenzijde van anderhalfsteense rollaag.

Deze gevel is aan bovenzijde afgewerkt met vlechtingen.

12 Rechter zijgevel voorhuis.

Rechter achtergevel voorhuis en rechter zijgevel

De rechter achtergevel van het voorhuis wijkt af van het geheel in de zin dat deze gevelwand schuin is gepositioneerd ten overstaan van de andere gevels. Deze gevel loopt dus niet parallel met de voorgevel maar loopt van buiten naar binnen gezien weg van de voorgevel. De gevel is tegelijkertijd en vergelijkbaar met de rechter zijgevel opgetrokken uit IJsselstenen in kruisverband. Boven de plint is een waterkerende rollaag ingemetseld. Deze gevel reikt niet hoger dan de bouwlaag, waarin een zesruits venster met bovelicht is geplaatst in een wit kozijn. Het venster is aan de onderzijde voorzien van bruine lekdorpelstenen en aan de bovenzijde van een anderhalfsteense rollaag. Aan weerszijden van het venster zijn groene vensterluiken geplaatst. Deze gevel gaat over in een smal muurveld dat wel een gelijke oriëntatie met de voorgevel vertoont. Dit muurveld is blind, opgetrokken uit IJsselstenen in kruisverband en heeft een ingemetselde waterkerende laag boven de plint.

De rechter zijgevel is opgetrokken uit IJsselstenen in kruisverband gemetseld en heeft een grijs bepleisterde plint. Deze gevel telt twee gevelopeningen, namelijk een grote vensteropening en een deuropening. In de vensteropening zijn drie aaneengeschakelde vierruits vensters met ieder tweeruits bovenlichten in witte kozijnen geplaatst. Het geheel is aan de onderzijde voorzien van bruine lekdorpelstenen en aan de bovenzijde van een anderhalfsteense rollaag. Daarnaast een wit deurkozijn met een groene houten deur met twee gietijzeren roosters. Daarboven een bovenlicht met gietijzeren levensboom. De deur is aan de onderzijde voorzien van een grijze stenen dorpel en twee gemetselde treden.

De rechter zijgevel van het achterhuis is opgetrokken uit gele baksteen in halfsteensverband gemetseld. In deze gevel zijn in totaal tien openingen aangebracht, respectievelijk een deuropening met daarin twee naar buiten draaiende bedrijfsdeuren in witte kozijnen met stenen dorpel, een vensteropening met een stalraam met groene houten plint in een wit kozijn en vervolgens acht drieruits stalvensters in witte kozijn.

13 *Rechter zijgevels voor- en middenhuis en achtergevel voorhuis.*

14 *Rechter zijgevel achterhuis*

De achtergevel

De linker achtergevel van het voorhuis is opgetrokken uit gele baksteen, in halfsteensverband gemetseld. De gevel heeft een grijs gepleisterde plint met daarboven een waterkerende ingemetselde laag. Deze gevel telt een enkele vensteropening, met daarin een klein enkelruits venster in een wit kozijn met aan onderzijde een kwartsteens rollaag en aan bovenzijde een halfsteense rollaag. Het muurveld boven de kap van het middenhuis is wit bepleisterd.

De achtergevel van het middenhuis, het deel dat boven het achterhuis uitsteekt, is afgedekt met houten plaatwerk. De geveleinden zijn voorzien van een boeibord en een makelaar tegen de nok.

De achtergevel van het achterhuis is opgetrokken uit gele baksteen in halfsteensverband gemetseld. Deze gevel telt drie deuropeningen. Er zijn twee bedrijfsdeuren in de linker- en rechterbeuk bestaande uit ieder twee uitslaande draaideuren. Deze gevelopeningen zijn aan bovenzijde voorzien van een halfsteense rollaag en een betonnen dorpel aan de onderzijde. In de middenbeuk is een roldeur gevestigd die nagenoeg de hele middenbeuk in beslag neemt. Een klein deel onder de nok is afgedekt met houten plaatwerk.

15 *Achtergevel achterhuis, Tussenlanen 41*

De linker zijgevel

De linker zijgevel van het achterhuis is opgetrokken uit gele baksteen, in halfsteensverband gemetseld. Deze gevel telt in totaal negen, evenwijdig geplaatste, dieruits stalvensters in witte kozijnen. Deze gevel loopt ogenschijnlijk over in het middenhuis, waardoor de ruimte van het achterhuis is vergroot ten koste van de ruimte van het middenhuis. De linker voorgevel van het achterhuis (zie afbeelding 17) is een blind muurveld opgetrokken uit gele baksteen, in halfsteensverband gemetseld.

De zijgevel ter hoogte van het middenhuis is afgedekt met donkerblauwe kunststof panelen gelijkend op houten planken. De gevel telt twee openingen, een deuropening met aan de linkerkant een zijraam. Het zijraam is een enkelruits klapraam in een wit kozijn met bruine lekdorpelstenen aan de onderzijde. De deur is een blauwhouten deur in wit kozijn. De vensteropening huisvest twee geschakelde zesruits vensters met bovenlichten, in witte kozijnen. De gehele vensteropening is aan de onderzijde voorzien van bruine stenen lekdorpels.

De linker zijgevel van het voorhuis is opgetrokken uit gele baksteen in halfsteensverband gemetseld. De plint is grijs bepleisterd met een waterkerende gemetselde rollaag aan de bovenzijde. In de plint zijn twee keldervensters aanwezig in witte kozijnen, ieder met twee dievenijzers. In de bouwlaag zijn twee vensteropeningen aangebracht met daarin zesruits vensters met bovenlichten en groene vensterluiken. De vensters zijn aan onderzijde voorzien van grijze lekdorpelstenen en halfsteense rollagen en aan bovenzijde van steense rollagen. In de verdiepingslaag is een enkel vierruits venster aanwezig, in wit kozijn met halfsteense rollaag aan de onderzijde en steense rollaag aan bovenzijde. Het metselwerk wordt onder de dakrand beëindigd door een halfsteense rollaag.

16 *Linker zijgevel achterhuis.*

17 Linker zijgevel middenhuis en de linker achtergevel van het voorhuis.

18 Linker zijgevel voorhuis.

6.2 Constructie

De boerderij kent verschillende bouwkundige constructievormen. Het voor- en middenhuis is opgebouwd rondom een constructie van ankerbalkgebinten met daartussen dragende muren met balklagen. Deze constructie is 17de eeuws en dateert uit de bouwtijd van de boerderij. Daarop een kappant van dekbalkjukken met gordingen en ronde oude sporen..

Het achterhuis steunt op een constructie van draagmuren en gelamineerde schaarspanten met metalen steunpilaren.

19 *Ankerbalkgebinten met verticale gebintstijlen en horizontale gebintplaten (rode pijl). Daarop staat het kapsant met dekbalkjukken. Op de achtergrond het wolfseind in de kap boven het voorhuis.*

20 *Gelamineerde schaarspanten met steunpilaren in het achterhuis.*

6.3 Interieur begane grond

Van de oorspronkelijke structuur is in het voor- en middenhuis weinig terug te vinden. Uit de constructie op zolder (afb. 19) blijkt dat er op de begane grond gebintstijlen aanwezig zouden moeten zijn, maar deze zijn niet zichtbaar. Waarschijnlijk zijn zij afgetimmerd en weggewerkt in de binnenwanden. De brandmuur bevindt zich nog op de oorspronkelijk positie en de ruimtes achter de voorgevel volgen grotendeels nog de oorspronkelijk opzet. De centrale hal daarentegen is grotendeels verdwenen, inclusief de indeling van de oorspronkelijke ruimtes aan weerszijden van deze hal op de ruimtes achter de voorgevel na. Ook het middenhuis, aan weerszijden van de brandmuur, is danig veranderd.

21 *Interieur van het voorhuis.
De roodmarmereen
schoorsteenmantel
dateert waarschijnlijk
uit de periode
1920 - 1940.
In het interieur zijn
verder geen cultuur-
historisch waarde-
volle elementen
aangetroffen.*

6.4 Achterhuis

Het achterhuis is geheel vernieuwd en bestaat thans uit een langgerekte en ruim opgezette schuur met golfplaten dak rustend op gelamineerde schaarspanten.

22 *Het interieur van het
achterhuis.*

6.5 Interieur verdieping

De verdiepingslaag bestaat grotendeels uit een open zolderruimte. Aan de linkerkzijde in het voorhuis boven de opkamer is echter één ruimte ingericht als slaapvertrek.

23 *Het slaapvertrek in de verdiepingslaag boven de opkamer. Achter deze ruimte is nog een bergruimte ingericht.*

6.6 De kelder

De kelder ligt nog op de oorspronkelijke plaats. De vloer is echter vervangen door een betonnen vloer en het plafond door nieuwe balken. De keldervensters zijn nog op de oorspronkelijke plaats aanwezig. Een oude toegangstrap is eveneens nog aanwezig.

24 *De voormalige entree naar de kelder is niet meer in gebruik maar nog steeds aanwezig.*

6.7 *Het erf*

Het erf is door aanschaf van het naastgelegen perceel vergroot. De oprit tot het erf biedt een directe doorgang tot de wagenschuur en de achterzijde van het achterhuis van de boerderij. Rechts van de boerderij bevindt zich het bijgevoegde perceel met daarop nog een vijftal bijgebouwen. De boerderij wordt aan voorzijde door een gazon gescheiden van de weg.

Het erf van het naastgelegen perceel heeft een andere indeling. In het midden van het erf bevinden zich de twee grootste bijgebouwen, bestaande uit een kleine stal met verdiepingslaag, met de nok evenwijdig aan het achterhuis van de boerderij. Hierachter een schuur met een nokoriëntatie haaks op die van het achterhuis van de boerderij. Dit object beslaat nagenoeg de volle breedte van het perceel. De grond aan de voorzijde (straatzijde) van deze objecten is betegeld, het leeuwendeel van het perceel vanaf de weg tot aan deze objecten betreft een gazon met enkele bomen. Het perceel achter deze objecten betreft een gazon met een geschakelde houten schuur rechts achterin de hoek. Dit perceel is aan weerszijden begrensd door een sloot, de linker sloot dient als scheiding tussen de twee percelen.

25 *Overzicht van de twee percelen. Bron: Google Streetview (2019).*

6.8 *Bijgebouwen*

Zoals hierboven reeds gesteld zijn er in totaal vijf bijgebouwen op het geschakelde erf van Tussenlaan 41 aanwezig. Op de waardestellingsplattegrond van hoofdstuk 7 zijn deze aangeduid met de letters C t/m F.

6.8.1 *Gebouw C*

Op het perceel waar de boerderij op staat is in de rechter achterhoek en half open wagenschuur gebouwd, gebouw C. Dit betreft een houten schuur op een stenen voetmuur met een stenen achterwand, op een rechthoekige plattegrond onder een knikdak. De voorzijde van de schuur is grotendeels open, de zijgevels worden gevormd door horizontaal geplaatste houten planken op een gemetselde plint. De rechter zijgevel telt twee vierruits stalvensters. De achterwand van de schuur bestaat uit bakstenen in halfsteensverband gemetseld, op een betonnen kademuur aan de sloot. In deze achtergevel zijn twee drieruits stalvensters geplaatst.

26 *De half open wagenschuur C.*

6.8.2 Gebouw B

Verder is achter op perceel 4139 een schapenstal gebouwd.

27 *De schapenstal B.*

6.8.3 Gebouw D

Op het naastgelegen perceel zijn de overige drie objecten gevestigd. Voorop het perceel, aan de rechterzijde is een stal met verdieplingslaag geplaatst, gebouw D. Het betreft een stal op vierkante plattegrond en het dak is met golfplaten bedekt.

In de symmetrische voorgevel zijn in de bouwlaag vijf openingen aangebracht. Van links naar rechts gaat het om een deuropening, een tweeruits stalvenster, een bedrijfsdeuropening met twee uitklappende bedrijfsdeuren, een tweeruits stalvenster en een deuropening. Beide deuropeningen

zijn aan bovenzijde voorzien van steense rollagen en de bedrijfsdeur aan bovenzijde van een latei. De vensters hebben beide witte kozijnen.

In de verdieplingslaag zijn in het midden onder de nok, onder elkaar twee openingen aangebracht. Van boven naar beneden betreft dit een dieruits venster in witte kozijn en daaronder een dubbele deur als toegang tot de hooizolder. Alle deuren in deze gevel zijn groene houten deuren. Beide zijgevels zijn opgetrokken uit bruinrode baksteen en hebben beide zes vensteropeningen bestaande uit tweeruits stalvensters in witte kozijn met ventilatieopeningen aan onderzijde. De achtergevel van deze schuur is door het achtergelegen object aan het zicht onttrokken.

28 De stal D aan de voorzijde van perceel 4138.

6.8.3 Gebouw E

Dit andere object, gebouw E, is tegen de eerder genoemde stal aangebouwd en betreft een schuur op rechthoekige plattegrond, bestaande uit een bouwlaag onder een met golfplaten belegd dak. De nokoriëntatie staat haaks op de nokoriëntatie van het hierboven beschreven object. De gevels zijn opgetrokken uit roodbruine baksteen in halfsteensverband gemetseld. De voorgevel telt in totaal vijf openingen. Aan linkerzijde betreft dit twee stalvensters in witte kozijnen. Hiernaast bevindt zich een groene houten deur en in het rechter geveldeel zijn twee bedrijfsdeuren / garagedeuren geplaatst. Deze gevel is aan bovenzijde met kunststofplaatwerk bedekt. De linker zijgevel van deze schuur is grotendeels met kunststofplaatwerk bedekt. Uiterst rechts zijn twee stalvensters geplaatst in witte kozijnen. Links van het midden bevindt zich een deuropening met groene deur in een wit kozijn. De achtergevel telt twee openingen, te weten een deuropening in het rechter muurveld en een stalvenster in het linker. De deur betreft een groene houten deur in een wit kozijn, het stalvenster heeft eveneens een wit kozijn. De bovenzijde van de gevel is bedekt met groen kunststof plaatwerk. De rechter zijgevel telt twee gevelopeningen. Aan de voorzijde een vensteropening met stalvenster in een wit kozijn. Hiernaast, in het midden van de gevel is bedrijfstoegang geplaatst bestaande uit twee schuifdeuren. Het achterste deel van deze gevel is aan het zicht onttrokken door de hierboven beschreven stal.

29 *De tegen de stal
aangebouwde schuur
E.*

6.8.4 Gebouw F

Achter de hierboven beschreven objecten bevindt zich rechts achterop het perceel nog een stal, gebouw F. Dit betreft een tweetal aaneengeschakelde schuren; een bouwwerk uit de eerste helft van de 20ste eeuw, uitgebreid en in vorm en volume vergroot in de tweede helft van de 20ste eeuw. Het is een amalgaam aan bouwmaterialen en bouwwijzen. Het voorste deel van dit object (tweede helft 20ste eeuw) betreft een grotendeels houten schuur op vierkante plattegrond, onder een met golfplaten belegd zadeldak. De voorgevel bestaat uit drie muurvelden. Uiterst links bevinden zich twee houten schuifdeuren, rechts hiervan bevinden zich twee blinde muurvelden opgebouwd uit horizontaal bevestigde planken. Het geveldeel onder de kap bestaat uit verticaal geplaatste planken met twee ventilatioorosters evenwijdig van het midden. De gevel wordt aan de bovenzijde afgesloten door een waterbord met druppels. De rechter zijgevel van het voorste deel of voorste object bestaat uit verticale planken. Onder de dakrand zijn twee openingen aangebracht. De achtergevel van dit object wordt deels aan het zicht onttrokken door het achterliggende object (eerste helft 20ste eeuw). Het deel dat nog zichtbaar is wordt gevormd deels door verticaal geplaatste planken en metalen golfplaten, horizontaal geplaatst.

De linker zijgevel van dit object wordt gevormd door een houten muur van verticaal geplaatste planken. Tegen deze gevel aan is een afdak geplaatst, zijnde een golfplaten lessenaarsdak, waaronder zich nog een extra bergruimte bevindt. Links van deze extra berging, onder het afdak, bevindt zich een deuropening die toegang biedt tot de stal.

30 De stal F aan de voorzijde van perceel 4138.

Het hierboven beschreven houten object is gebouwd tegen een ouder bouwwerk aan. Hierdoor is de voorgevel van dit object zichtbaar aan de binnenzijde van het hierboven beschreven object. De oorspronkelijke vorm hiervan heeft een vierkante plattegrond onder een lessenaarsdak. De voorgevel (binnenmuur van bovengenoemd object) is opgetrokken uit rode baksteen in kruisverband gemetseld. Het uiterst linker deel van deze gevel bestaat uit langwerpige witte bakstenen. Links van het midden bevindt zich een deuropening. De deur ontbreekt maar het bruine houten kozijn is nog als draagconstructie in de muur aanwezig. De deuropening wordt aan bovenzijde afgesloten door een halfsteense rollaag. De rechter zijgevel bestaat uit drie delen. Het eerste deel bestaat uit verticale metalen golfplaat. Het middendeel bestaat uit rode baksteen in kruisverband gemetseld en het rechter muurveld bestaat uit witte baksteen in halfsteensverband. De achtergevel is opgebouwd uit horizontaal geplaatste houten planken op een betonnen doorlopende plint. De linker zijgevel is op een nagenoeg zelfde wijze opgebouwd; horizontaal geplaatste houten platen op een gemetselde plint. In het linker muurveld is een vierruits stalvenster geplaatst.

31 De stal aan de voorzijde van perceel 4138.

6.9 *Omgeving*

De boerderij Tussenlanen 41 ligt in het buurtschap Tussenlanen, vernoemd naar de boerderij Tusschenlanen uit 1661. Tussenlanen maakte tot 2014 onderdeel uit van de gemeente Bergambacht, dat daarna overging in de gemeente Krimpenerwaard.

Tussenlanen Bergambacht ligt in de Polder Bergambacht. De moerassen en veenlandschappen in de provincies Holland en Utrecht zijn ongeveer vanaf het jaar 1000 ontgonnen en ingepolderd om het cope-landschap te vormen zoals we dat vandaag de dag nog terugzien. Het exacte jaartal van de ontginning en drooglegging van de Polder Bergambacht is thans onduidelijk. Wel bekend is dat de ontginningen in de eerste fase vanuit de Lek doorliepen tot Bovenberg, wat in het verlengde is van Tussenlanen. Het slotenverloop laat dit ook zien, de sloten aan weerszijden van de boerderij lopen in een rechte lijn door (hetzij onderbroken door wegen) tot de Lekdijk Oost, 1,7 kilometer verderop. Ook de lengte van het oorspronkelijke perceel is een indicatie dat het gebied waar de boerderij staat in de eerste ontginningsfase in cultuur is gebracht. In de tweede fase van de ontginningen werden standaardmaten voor percelen vastgesteld op 1,25 kilometer. Dit maakt het aannemelijk dat het land waar de boerderij staat voor 1300 in cultuur gebracht is en daarmee tot een van de oudere gebieden van de Krimpenerwaard behoort.

Tussenlanen loopt als verbindingsas tussen Bergambacht, Bovenberg en uiteindelijk Schoonhoven.

Tot op de dag van vandaag zijn deze historische elementen terug te vinden. Nog altijd verbindt Tussenlanen Bergambacht met Schoonhoven en het weidse karakter van het langgerekte cope-landschap aan weerszijden van de Tussenlanen is grotendeels bewaard gebleven.

7 WAARDESTELLING

In dit hoofdstuk worden de cultuurhistorische waarden van de boerderij en het erf weergegeven. De verschillende onderdelen van de boerderij (bouwmassa, draagconstructie, kapconstructie, exterieur, interieur) worden onderling vergeleken en gewaardeerd.⁶ De waardestelling kan gebruikt worden als toetsingskader voor de beoordeling van de veranderingen aan het complex.

Hieronder is aangegeven hoe de onderdelen van de boerderij in principe worden gewaardeerd. Bij de waardering is rekening gehouden met de ouderdom, de cultuurhistorische- en bouwhistorische waarde en de herkenbaarheid van de ontwikkeling van het gebouw en de bouwgeschiedenis. De technische staat is niet van invloed op de cultuurhistorische- en bouwhistorische waarde. De waardering wordt uitgedrukt in drie categorieën:

- Categorie 1; Hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/ of de betekenis van het object / complex.
- Categorie 2; Positieve Monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/ of de betekenis van het object / complex.
- Categorie 3; Indifferente Monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/ of de betekenis van object / complex object.

7.1 Waardestelling boerderij

Bij de waardering van de boerderij en de bijgebouwen hebben wij een onderscheid gemaakt tussen de authentieke onderdelen, de latere aanpassingen en reconstructies.

De enige oorspronkelijke onderdelen uit de bouwtijd zijn de voorgevel, de constructieonderdelen in het voorhuis en op zolder en enkele onderdelen van de kelder. De voorgevel is behalve authentiek ook bijzonder gaaf en is dankzij de T-vorm en het asymmetrische aanzicht vanwege de aanwezigheid van opkamer en kelder kenmerkend voor de Krimpenerwaard. Deze gevel heeft een hoge monumentwaarde. Hoewel de kapconstructie en het daarop liggende rieten dak in het voorhuis niet uit de bouwtijd dateren, zijn deze wel van fundamenteel belang voor het behoud van het karakteristieke aanzicht van met name de voorgevel en de zolder. Dit geldt ook voor de T-vormige plattegrond van het voorhuis (met uitzondering van het schuine vlak in de rechterzijgevel). De hoofdvorm van het voorhuis, de kapconstructie, de kelder en het dak van het voorhuis krijgen ook een hoge monumentwaarde.

De zijgevels van het voorhuis zijn reconstructies van een eerdere situatie. Hoewel ze op harmonieuze wijze aansluiten op het voorhuis zijn ze niet origineel en kunnen we deze gevels niet even hoog waarderen als het voorhuis, waardoor ze een positieve monumentwaarde hebben. Behoud van deze gevels is zeer wenselijk voor het behoud van het aanzicht van de boerderij. Bij eventuele aanpassingen aan deze gevels is het van belang dat deze met hetzelfde respect voor de historie van de boerderij worden uitgevoerd als dat in het verleden is gedaan. Verder heeft de schapenstal op perceel 4318 ook een positieve monumentwaarde omdat dit het laatste restant is van het boerenbedrijf dat hier tot de jaren '30 van de vorige eeuw was gevestigd.

De overige bijgebouwen zijn van recentere datum, zijn eenvoudig opgezet en ondersteunen het agrarisch cultuurlandschap onvoldoende om bescherming te rechtvaardigen. Zij zijn wat cultuurhistorische waarde betreft indifferent. Dit geldt in principe ook voor de achterhuis, wat inmiddels een caravanstalling is. Hier is wel een belangrijke kanttekening bij te plaatsen.

⁶ De waardestelling is een zogenaamde interne waardestelling conform de brochure 'Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek' (2009).

Hoewel de caravanstalling op zichzelf geen cultuurhistorische waarde heeft, is het wel een onderdeel van een gebouw dat zijn cultuurhistorische waarde deels aan de T-vorm te danken heeft. Als de caravanstalling geheel gesloopt zou worden, is deze T-vorm niet meer herkenbaar en verliest de boerderij aan cultuurhistorische waarde. Aan de andere kant is de huidige vorm van het achterhuis ook niet origineel, in de jaren '70 van de vorige eeuw stond er een grote houten schuur tegen de linkerzijgevel. Bescherming van de huidige vorm is wat ons betreft niet nodig. Om de herkenbaarheid van de T-vorm te waarborgen stellen wij voor dat het achterhuis, wat vrij lang is, met maximaal 50% verkort mag worden en zijn rechthoekige vorm moet behouden. Een reconstructie van de oudere vorm (zoals op afbeelding 9) is ook mogelijk.

Waardestellingsplattegrond van de boerderij. Tekening Bureau Helsdingen op basis van opmetingstekeningen van Verstoep, Schoonhoven.

De plattegrond kan niet los van de tekst worden gezien.

BRONNEN

Geraadpleegde literatuur

- Anker, D.A. *Stolwijk in de twintigste eeuw*.
- Blijdenstijn, R. *Tastbare Tijd*. (Utrecht: Provincie Utrecht 2005).
- Groningen, C.L. van. *De Krimpenerwaard*. (Zwolle: Waanders 1995).
- Hendriks, Leo en Jan van der Hoeve. *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek*. ('s-Gravenhage: Rijksgebouwendienst en Rijksdienst voor het cultureel erfgoed 2009).

Websites

- beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- kadastralekaart.com
- maps.google.com
- plaatsengids.nl
- ruimtelijkeplannen.nl
- topotijdreis.nl